

Данило Михајловић

Докторске студије, Православни Богословски факултет, Универзитет у Београду

Улога Светога Писма у аскетским списима Светога Василија

Сажетак: Свети Василије Велики је веома заслужан за развој киновијског типа монаштва. Једна од многобројних његових заслуга јесте и писање монашких правила по којима су уређиване монашке заједнице. Приликом писања правила за монахе Василије се у великој мери служио Светим Писмом које му је било извор за устројство монашких обитељи, али исто тако му је оно давало легитимитет за све одредбе унутар правила. Свети Василије се при томе служио Писмом на различите начине које смо покушали да прикажемо у овом раду.

Кључне речи: Василије Велики, монашка правила, Свето Писмо.

Свето Писмо је имало изузетно велики ауторитет у животу Цркве у време светог Василија. Свако учење Цркве које је своје утемељење имало у Светом Писму, било је прихватано као легитимно¹ — свакако, уколико се Писмо тумачило кроз призму Предања. Посебна пажња је посвећивана Светом Писму у монашким круговима. Оно је чинило основну литературу подвижника и било је у великој мери заступљено у богослужењима али и у молитвеном правилу које би монах испуњавао у самоћи.² Како су га често користили, па чак и многе делове напамет знали,³ оци пустиње су у различитим приликама тумачили Свето Писмо како би поучили и упутили братство којим су руководили. Изузетно добро познавање Светога Писма и насупна потреба отаца да на његовом ауторитету изграде динамичан однос унутар заједнице, заснован на самоодрицању и пожртвовању, навели су оце да на веома креативан начин протумаче богонадахнуте речи Писма. Њихова ишчитавања Писма проширују првобитни смисао текста те се јасно може приметити како текст расте, што важи и за Светога Василија, о чему ћемо посебно говорити.

У аскетским списима Светог Василија Великог можемо увидети од колике је важности Свето Писмо било за живот једне монашке заједнице, као и на које се све начине он служио Светим Писмом. У нашем раду ћемо се ограничити на она аскетска дела за која се засигурно зна да припадају овом великом оцу Цркве, а то су: *Ойширна љравила*, *Крајика љравила* и *Морална љравила*.⁴ Ова дела обилују упутствима монасима када и како да читају Свето Писмо. Ништа мање, она су пуна цитата Светога Писма којима се свети Василије користи како би одређеном ставу дао легитимитет. Такође, он често полази од речи самога Писма да би појаснио њихов смисао. Стога ћемо у нашем раду настојати да истражимо улогу Светога Писма у

¹ Harnack, A., *History of Dogma*, vol. III, Roberts Brothers, Boston 1897, стр. 192–193.

² Подвижници у љустинџама су се враћили старој љракси, јер љошто су били лишени храмовних служби, замењују их љевањем Псалтира и читањем читавој Светој Писма. Скабаланович, М., *Тумачење љийика I*, Српски Сион, Сремски Карловци 1995, стр. 127.

³ Види Теофан Затворник, *Древни монашки устави*, Истина, Шибеник 2004, стр. 42.

⁴ Види Clarke, W., *St Basil The Great — A Study In Monasticism*, University Press, Cambridge 1913, стр. 63–79.

Василијевим правилима — заступљеност његовог читања и тумачења; начине којима се Свети Василије користи Светим Писмом; као и улогу Светога Писма у Василијевом настојању да организује киновијско уређење манастира.

1. Свето Писмо у Василијевим правилима

Као што смо већ споменули, Свето Писмо је имало изразито важно место у животу монаха. Они су већ по ступању у манастир били дужни да науче напамет цео Псалтир и Нови Завет.⁵ Будући да је циљ хришћанског аскетизма подражавања Христа, динамичко кретање од образа до подобја ради сједињења са Њим,⁶ Свето Писмо је имало веома важно место у монашком животу: У њему су монаси читали о Христу, о позиву да се крене за Њим (Мт 16, 24); оно их је подстицало на подвиг и непрестано подсећало на смисао њиховог труда. Тако се и правила светог Василија темеље на Светом Писму које је он изузетно добро познавао.

Василијево схватање монаштва, о чему можемо читати у његовим правилима, се у много чему разликује од поимања монаштва од стране појединих египатских отаца пустињака. Разлог за то се налази пре свега у његовом студиозном изучавању Светога Писма,⁷ али и у начину на који га он схвата. Пре свега, у његовим аскетски списима не налазимо одушевљене описе чудесних исцељења, прозорљивих стараца нити надприродних виђења,⁸ као што је то случај са појединим египатским пустињацима.⁹ Он дарове Светога Духа радије тумачи у контексту Павловог учења о Цркви као телу, различитим службама у Цркви, него што их сагледава кроз призмину надприродних феномена. И сам идентитет хришћанина он црпи из речи Светога Писма. Тако у одговору на 3. питање у *Ойширним љавилима*, говорећи о томе по чему се препознаје хришћанин, Василије каже: *По ѿоме ће сви ѿознаѿи да сѿѿе моји ученици, ако бугеѿѿе имали љубави међу собом (Јн 13, 35), а не чињењем знамења и необичних чуда, ѿремга је (Госѿод) Духом Сеѿѿим дао силу и за ѿако нешѿѿо.*¹⁰

Да је Свето Писмо веома заступљено у правилима светог Василија, најбоље се може видети у његовим *Ойширним љавилима* која садрже чак 379 цитата Светога Писма,¹¹ док се у *Моралним љавилима* налази преко 1500 цитата.¹² Он директно тврди да би требало да сваку реч или дело ѿѿврђујемо сведочансѿѿвом доѿонадахнуѿѿо Писма.¹³ Начин на који се он користи Писмом показује колико га је добро познавао, што се посебно може видети у *Моралним љавилима* у којима уствари побраја све цитате који се тичу одређене тематике. *Морална љавила* представљају категоризацију Светога Писма уређену према потребама монаха. Ишчитавањем свих његових правила, може се стећи утисак да је једино правило за живот монаха уствари Свето Писмо, којим се према потреби братства користи како би им одговорио на све недоумице.

⁵ *Правило свейѿоѿ Пахомија*, правило 140, PL 23, 82 В; Види Теофан Затворник, *Древни монашки усѿѿави*, стр. 47.

⁶ Јевтић, А., *Аскеѿѿика*, Хришћанска мисао, Београд-Србиње-Ваљево 2002, стр. 8.

⁷ Clarke, W., *St Basil The Great — A Study in Monasticism*, стр. 118–119.

⁸ Clarke, W., *St Basil The Great — A Study in Monasticism*, стр. 118.

⁹ Види *Исѿѿорија монаха у Еѿѿѿѿѿу*, Јустин Поповић (прев.), Неимари и писари, Крњево 1984.

¹⁰ Василије Велики, *Ойширна љавила*, питање 3, PG 31, 917 В.

¹¹ Belić, P., „Opširna pravila u pitanju i odgovoru“, у Borak, H., (прир.), *Redovnička pravila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2005, стр. 90 (85–101).

¹² Tenšek, Z., „Počeci kršćanskoga monaštva“, у Borak, H., (прир.), *Redovnička pravila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2005, стр. 37 (17–44).

¹³ Василије Велики, *Морална љавила*, правило 26, поглавље 1, PG 31, 744 D.

1.1 Употреба Светог Писма на богослужењу

У IV веку у источној монашкој традицији почело се са применом читања краћих делова Светог Писма који су били прилагођени дану који се празнује. Услед тога многи одељци Светог Писма, посебно Старога Завета, нису били читани на богослужењу.¹⁴ Док су подвижници у пустињама били у великој мери лишени храмовних служби, те су стога интезивније певали псалме и читали целокупно Свето Писмо, са оснивањем првих киновијски уређених манастира ова пракса се пренела и у братства која су почела да све више читају Писмо и на богослужењу.¹⁵

Улога Светог Писма у аскетским списима светог Василија се посебно може уочити у самој установи молитвеног (богослужбеног) правила за целу обитељ. Наиме, у 37. правилу његових *Ойширних љравила* Василије на основу примера из Светог Писма успоставља богослужбени поредак манастира. Василије то чини одговарајући на питање: *Да ли њод изџвором молийвословља и њојања љреба занемариџи рад?*¹⁶ Одговоривши одрично на ово питање, позвавши се при томе на пример из Светог Писма — на цитат: *Свему има време* (Проп 3,1) — Василије каже да су периоди дана за молитву изабрани смислено, јер сваки од њих (период) *сведочи о доброчинсџву које нам је Бој учинио*. Наводећи затим периоде за молитву у току дана, он за сваки од њих проналази утемељење у речима Писма.¹⁷ Чак и сам број периода за молитву током дана — седам периода — свети Василије црпи из Писма: *Давид љовори: Седам љуџа на дан хвалим џе за судове љравде џвоје* (Пс 118, 164).¹⁸

1.2 Читање Светог Писма

Осим на богослужењима, у правилима светог Василија Свето Писмо је било заступљено и у другим сферама монашког живота. Монаси су се поучавали из Писма које је било прилика да се упознају са заповестим које је требало вршити.¹⁹ Свето Писмо је у том контексту имало изузетно велики ауторитет, што се може видети у 1. питању *Краџких љравила*: *Нека од обдичних дела су одређена Божјом зайовешћу у Свейџом Писму, док се о друџим љрећуџкује. Шџо се џиче оноџа шџо је речено у Писму, никоме уџишџе није доуџишџено да чини било шџа од оноџа шџо је забрањено, ниџи да љроуџишџа оно шџо је зайовеђено, бдуџи да је Госџод једном заувек зайовеђуо и рекао: Шџо вам љод ја зайоведим, држџишџе и џворџишџе, џе ниџи шџо догајџе к џоме, ниџи одузимајџе од џоџа* (Пон Зак 12, 32).²⁰

¹⁴ Скабаланович, М., *Тумачење џиџика I*, стр. 127.

¹⁵ *Исџо*.

¹⁶ Василије Велики, *Ойширна љравила*, питање 37, РГ 31, 1009 С.

¹⁷ На два различита места Свети Василије наводи идентичне периоде за дневни круг молитве. У оба случаја наводи разлоге за одабир тих периода, разлоге који су утемељени на примерима из Светог Писма. То су то следећи периоди: 1) Пре јутра — *Предухџириџиши очи моје јуџро да бџх се љоучаџао речима љвојим* (Пс 118, 148); 2) Ујутро — *Изјуџира услиџи џлас мој. Изјуџира љу сџаџи љред џеде и уџегађени ме* (Пс 5, 4); 3) Трећи час — наводи пример силаска Духа Светог на апостоле; 4) Шести час (пре јела) — *Увече, ујуџиру и у љодне казџваћу и одџављџваћу и чуће џлас мој* (Пс 54, 18); 5) Подне — наводи 90. Псалм (односи се на стих: *Нећеш се дојаџи сџраха ноћноџа, од сџреле која леџи љо дану, од сџвари која љроходи у џамаи, од сусреџа и демона љодневноџа* (Пс 90, 5–6)); 6) Девети час (после јела) — *А Пеџар и Јован љџаху заједно љоре у храм у девеџи час молийџве* (Дап 3,1); 7) Поноћ — *А око љоноћи Павле и Сила мођаху се и славђаху Боџа* (Дап 16, 25). Упореди: Василије Велики, *Ойширна љравила*, питање 37, РГ 31, 1009 ВС–1016 АВС; Василије Велики, „О подвижништџу“, у *Братство манастира Хиландар* (прир.), *Траџом јеванђелскоџ љодџиа*, Хиландар 2009, стр. 107–108 (91–112).

¹⁸ Василије Велики, „О подвижништџу“, стр. 107–108.

¹⁹ Василије Велики, *Морална љравила*, правило 72, поглавље 5, РГ 31, 849 АВ.

²⁰ Василије Велики, *Краџка љравила*, питање 1, РГ 31, 1081 ВС.

Иако Писмо *сваіде* и *свима саойшїѣава вољу Божју*,²¹ иако сви треба да га читају, оно ипак не треба да се проучава самовољно него по благослову старешина. Такође, старешине би требало да га проучавају а потом да усмеравају осталу браћу.²² Овај принцип се може најбоље уочити на примерима 95. и 96. правила *Крайких љравила*. Наиме, на питање да ли је новопридошлима корисно да се одмах поучавају Писму, свети Василије одговара: *Свакоме је долично и неойходно да љроучава нешїто из доїонадахнуїої Писма и ради уїврђивања у љобожносїи*.²³ Али већ у одговору на наредно питање он саветује да нико не треба да то чини по својој слободној вољи већ по благослову настојатеља манастира.²⁴ Настојатељ манастира је иначе био дужан да пази на све остале монахе, како на њихово духовно напредовање, тако и да их кроз поуку води ка правилном поимању Светога Писма.²⁵ На тај начин се спречавало неисправно схватање и тумачење речи Светога Писма при чему је настојатељ, на неки начин, имао улогу ментора.

Читање Светога Писма је било вероватно заступљено и приликом обедовања, где би један монах читао док би остали јели и пажљиво слушали речи.²⁶ Оно је било и основно образовно штиво и за децу која су живела у сиротишту при манастиру: Свети Василије је инсистирао на томе да децу уче граматички управо из Светога Писма како би на тај начин усвајали и светописамске термине.²⁷

1.3 Практична примена Светога Писма

Изучавање Писма је бесмислено уколико се оно не примењује у пракси.²⁸ Инсистирањем на практичној примени Светога Писма, оно још више добија на важности у животу монашке заједнице. Ово ће посебно доћи до изражаја приликом Василијеве изградње киновијски уређеног монаштва.

О томе колико је Свето Писмо било важно за свакидашњицу монашког живота, и колико је било заступљено у пракси, видимо и на примеру самог одабира монашке одеће који се заснива на речима Писма. Монаси би требало да се облаче тако да одело подмирује њихове најосновније потребе, да буде скромно. Основ за такво поступање када је облачење у питању, Свети Василије проналази у примеру Јована Крститеља и многобројних светитеља који су се *їоїуцали у кожусима и козјим кожама* (Јев 11, 37).²⁹ Тако нпр. само у опису потребе за ношењем појаса, као саставног дела монашке одеће, Василије наводи седам места из Светога Писма у којима се спомиње реч *їојас* или *оїасайїи*.³⁰

2. Начини употребе Писма у аскетским списима Светога Василија Великог

Ауторитет Светога Писма за Василија Великог је неприкосновен, чак толико да је *їрех све оно чеїа нема у доїонадахнуїом* Писму.³¹ Он до те мере користи Свето Писмо да осећа потребу да се извини онда када користи речи које се у њему не

²¹ Василије Велики, *Крайка љравила*, питање 45, PG 31, 1112 BC.

²² Василије Велики, *Крайка љравила*, питање 235, PG 31, 1240 CD.

²³ Василије Велики, *Крайка љравила*, питање 95, PG 31, 1148 D–1149 A.

²⁴ Василије Велики, *Крайка љравила*, питање 96, PG 31, 1149 AB.

²⁵ Василије Велики, *Оїшїрна љравила*, питање 25, PG 31, 985 BC.

²⁶ Василије Велики, *Крайка љравила*, питање 180, PG 31, 1204 AB.

²⁷ Василије Велики, *Оїшїрна љравила*, питање 15, PG 31, 953 D.

²⁸ Василије Велики, *Оїшїрна љравила*, питање 7, PG 31, 933 B.

²⁹ Василије Велики, *Оїшїрна љравила*, питање 22, PG 31, 977 C.

³⁰ Василије Велики, *Оїшїрна љравила*, питање 23, PG 31, 981 AC.

³¹ Василије Велики, *Морална љравила*, правило 80, PG 31, 868 D.

налазе.³² На основу њега Василије изграђује цео један концепт начина живљења у манастирској заједници. Од колике је важности Писмо за Светога Василија, најбоље се може приметити из његових речи: *У размишљању о ономе што је Господ рекао не треба долазити у колебање и сумњу, већ несумњиво сматрати да је свака реч Божја истинитија и свесилна, чак и кад би природа уверавала супротно. Јер у томе је погубија вера.*³³

Пишући правила, како *Ойширна*, тако и *Крајка* и *Морална*, он на различите начине тумачи Свато Писмо. Излагање метода којима се Василије Велики служи ће нам пружити могућност да лакше стекнемо увид у начине на које користи Свето Писмо приликом формирања киновијског типа монаштва. У свим тим методама јасно је уочљива његова намера да остане доследан светописамском духу и Предању Цркве.³⁴ Читајући наведена правила Светога Василија, можемо уочити следеће принципе по којима се он користи Светим Писмом:

2.1 Директан одговор цитатом уз образложење

Један од најзаступљенијих метода коришћења Светим Писмом у правилима Светога Василија јесте принцип по коме на постављено му питање одговара пре свега цитатом који потом тумачи, при чему често експлицитно износи свој став као и разлог зашто се позвао баш на тај цитат.³⁵

2.2 Јер, речено је

Исто веома заступљен метод код Светога Василија. У односу на претходни принцип, овде је само обрнут редослед: Прво излаже свој став, па потом тражи потврду у речима Светога Писма. Ову методу карактерише позивање на Писмо фразом коју Василије веома често користи пре навођења цитата: *Јер, речено је.*³⁶ При томе је потребно приметити да у оваквом приступу у текст Писма углавном не учитава свој став, него га (текст Писма) користи доследно, задржавајући његов првобитни смисао. Овакав принцип се посебно може уочити у његовим *Моралним правилима* која су уствари збирка цитата систематски сређена. Ту се свако правило састоји из неколико поглавља од којих свако почиње ставом који потом потврђују многобројни цитати из Светога Писма.

2.3 Низ цитата

По овом принципу, одговарајући на питање, свети Василије наводи читав низ цитата.³⁷ Цитате комбинује тако да од њих уствари прави сопствене реченице које садрже само поједине колокације из Светога Писма, нпр.: *На тај начин ћемо моћи једни друге поносити у љубави (Еф 4, 2), све чинећи благодобро и уредно (1 Кор 14, 40),*³⁸ на основу чега се може претпоставити да је у великој мери усвојио терминологију Светога Писма, као и светописамски начин размишљања.³⁹

³² Види Smith, R., *St Basil The Great*, Wyman and Sons, London 1879, стр. 212.

³³ Василије Велики, *Морална правила*, правило 8, PG 31, 712 D.

³⁴ Види Василије Велики, *Морална правила*, правило 26, PG 31.

³⁵ Види следећа правила: Василије Велики, *Ойширна правила*, питање 37; Василије Велики, *Крајка правила*, питања 1, 20, 39, 46, 54, 74, 80, 94, 96, 97, 100, 102, 137, 138.

³⁶ Види следећа правила: Василије Велики, *Ойширна правила*, питања 7, 17, 23, 29, 46; Василије Велики, *Крајка правила*, питања 20, 24, 33, 47, 48, 55, 81, 85, 124, 131.

³⁷ Види следећа правила: Василије Велики, *Ойширна правила*, питања 1, 21, 33, 37; Василије Велики, *Крајка правила*, питања 1, 5, 148, 172, 179.

³⁸ (Подвлачење наше) Василије Велики, *Ойширна правила*, питање 21, PG 31, 976 D.

³⁹ Перовић, Д., „Харизматологија и аретологија светог Василија Великог“, *Богословље 1–2 (2010)*, стр. 88 (72–93).

Такође, он често задржава и целокупне реченице из Светога Писма које се по свом смислу међусобно допуњују, нпр.: На питање *Да ли њод изіовором молиџиве ѡреба занемариваџи рад?*, Василије одговара кроз следећу комбинацију цитата: *Преко нас, наиме, Боі и немоћној браћи даје колико им је ѡијредно, ѡо ѡпримеру који нам је даџи у Делима аѡсѡолским: Све вам ѡоказах да се ѡако ваља ѡрудиџи и ѡомаѡаџи немоћнима (Дай 20, 35), и још: Да имаѡе даваџи ономе коме је ѡоѡредно (Еф 4, 28). Тиме ћемо се и ми удосѡојѡиџи да чујемо: Ходиѡе блаѡословени Оца моѡа, ѡримѡе Царсѡво које вам је ѡрипремљено од ѡосѡања светѡа. Јер, оіагнех и дагосѡе ми да једем; ожеднех и најојисѡе ме (Мѡѡ 25, 34–35).*⁴⁰ Иако истргнуте из контекста, ове реченице Светога Писма међусобно увезане добијају проширено значење.

2.4 Ширење текста Светога Писма

За разлику од навођења низа цитата који потврђују одређену мисао светога Василија, овим методом он шири текст Светога Писма управо кроз употребу других цитата.⁴¹ На тај начин текст расте, он се тумачи уз помоћ нових цитата. Нпр.: Одговарајући на питање: *Како ѡреба ѡреобраћаџи ѡреиника и како се односиѡи ѡрема ономе који се не да ѡреобраѡиѡи?* Василије одговара: *Онако како нам је зајоведѡо Госѡод, рекавши: Ако ли ѡи зѡреши браѡи ѡвој, иди и ѡокарај ѡа насамо; ако ѡе ѡослуша добио си браѡи своѡа. Ако ѡе не ѡослуша узми са собом још једноѡа или двојѡцу да на усѡѡима два или ѡѡри сведока осѡане свака реч. Ако ли ѡих не ѡослуша, кажи Цркви; а ако ли не ѡослуша ни Цркву, нека ѡи буде као незнадожац и цариник (Мѡѡ 18, 15–17). И ако се доѡоди наведено, ѡаковме је довољно ово карање од мноѡих (1 Кор 2, 6), будући да је аѡсѡол најмисао: Покарај, заѡреѡи, уѡеши са сваком сѡѡрѡѡивошѡу и ѡоуком (2 Тим 4, 2), и још: Ако ли ко не ѡослуша речи наше у овој ѡосланици, ѡоѡа обележиѡе, и не дружиѡе се са ѡим, да би се ѡосрамѡо (2 Сол 3, 14).*⁴²

2.5 Контекстуално тумачење

Не толико заступљен али веома битан јесте принцип по коме Василије тумачи цитат на основу контекста самога текста. Наиме, на питање одговара тако што истражује текст Светога Писма који се налази непосредно пре и после самога цитата. Нпр.: Питање под бројем 271 у *Крајѡким ѡравилима* гласи: *Госѡод је рекао: Али ѡодаѡе милосѡѡињу од оноѡа ѡѡѡо је унуѡѡра; и ѡе, све ће вам диѡи чѡсѡо (Лк 11, 41). Зар ће се милосѡѡињом добиѡи очишћење од свеѡа, ма колико ко зѡрешио? На овако постављено питање Василије одговара: Оно ѡѡѡо је ѡреѡходно речено обѡаѡњава оно ѡѡѡо се наводи. Јер Он је најѡре рекао: Сѡоља чѡсѡѡѡе чашу и зделу, а изнуѡѡра сѡе ѡуни ѡрабежи и злобе, а заѡѡим догао: Али ѡодаѡе милосѡѡињу од оноѡа ѡѡѡо је унуѡѡра; и ѡе, све ће вам диѡи чѡсѡо.*⁴³

Изложивши основне принципе Василијевог коришћења Писмом у његовим аскетским списима, у наставку рада ћемо покушаћемо да истражимо у којој мери је Писмо допринело развоју киновијског монаштва, будући да су Василијева правила веома заслужна за напредак оваквог вида монашког живота.

⁴⁰ (Подвлачење наше) Василије Велики, *Оѡѡирна ѡравила*, питање 37, PG 31, 1009 D-1012 A.

⁴¹ Види следећа правила: Василије Велики, *Оѡѡирна ѡравила*, питања 3, 8; Василије Велики, *Крајѡка ѡравила*, питања 1, 3, 190, 225.

⁴² (Подвлачење наше) Василије Велики, *Крајѡка ѡравила*, питање 3, PG 31, 1084 B.

⁴³ Василије Велики, *Крајѡка ѡравила*, питање 271, PG 31, 1269 C.

3. Киновијско уређење монаштва по светом Василију Великом

Иако се оснивачем киновијског типа монаштва сматра Пахомије Велики, тек ће га свети Василије потпуније уобличити и написати правила која ће обухватати готово све аспекте монашког живота у заједници.⁴⁴ Свети Василије је пре успостављања својих правила посетио монашке заједнице Кесарије, Египта, Едесе, Сирије и Палестине.⁴⁵ Том приликом је видео многобројне деформитете манастирских заједница које су биле неуређене — без конкретнијих монашких устава. Монаси су се често враћали у свет и тиме саблажњавали остале и умањивали достојанство монашког живота.⁴⁶ Подстакнут свиме овим, а пре свега и самом жељом да буде монах, он се у периоду између 363. и 365. године повлачи у Понт где и оснива мање киновијске обитељи.⁴⁷

Значај светог Василија за развој киновијског монаштва се, између осталог, огледа и у томе што га је из пустиње приближио селима и градовима и уобличио, а посебно што га је учинио практичнијим.⁴⁸

Велику улогу у Василијевом формирању киновијски уређене заједнице игра и чињеница да је он био и епископ. Године 370. њега бирају за епископа и тек после тога он пише најопширанија монашка правила, која се парадоксално називају *Крајња правила*.⁴⁹ Василије ће као монах непрестано подсећати своју браћу на потребу и важност подвига, али као епископ ће непрестано инсистирати на чињеници да су манастири отворени за свет и да опште са њим, те тако аскетска заједница постаје *језиро које оживљава Цркву*.⁵⁰

Као епископ он препознаје да је задатак манастира да брину о гладнима, сиромашнима — монаси не треба да се баве само собом и својим спасењем већ и да помажу остале јер су пре свега део Цркве. Ту се посебно види Василијев допринос развоју монаштва: Киновијски уређени манастири постају спона подвижништва и делатне љубави према другима. Манастир више није држава у држави, издвојени систем на који се не простире јурисдикција Цркве, него део Цркве који препознаје ауторитет епископа.⁵¹

За нашу тему је од посебног значаја начин на који се Василије Велики служи Светим Писмом како би поставио утемељење киновијског монаштва. Већ сâмо позивање на речи Писма приликом образложења потребе за киновијским монаштвом показује Василијеву намеру да овом типу монаштва припише легитимност — и овде је ауторитет Писма за њега од пресудног значаја.

3.1 Љубав ка ближњем као основа киновијског типа монаштва

Пре излагања оправданости и потребе киновијског типа монаштва, Василије у 3. питању његових *Опширних правила* говори о љубави према ближњем које ће послужити као предворје учења о динамичкој монашкој заједници. Говорећи о љу-

⁴⁴ Милаш, Н., *Православно калуђерство*, Издавачка књижарница Пахера и Кисића, Мостар 1902, стр. 6–7.

⁴⁵ Clarke, W., *St Basil The Great — A Study in Monasticism*, стр. 32; 41–42.

⁴⁶ Види Теофан Затворник, *Древни монашки устави*, стр. 76–77.

⁴⁷ Clarke, W., *St Basil The Great — A Study in Monasticism*, стр. 168.

⁴⁸ Али монаштво би у њустинијама Истикока, иде је основано, свакако убрзо њодивљало, да га један велики њошћивалац њејов, који у њему њледаше врсту високе њраќијичне философије, није довео из њустинијеа у близину села и ѡрадова. (...) Он је реформирао монаштво у смислу, да, као шћо се и сам изражаваше, њосћане ѡраќијичном хришћанском философијом, и да донесе монасима сћас душе, а ѡудима корисћ. Види Поповић, Ј., *Опћа црквена исћорија I*, Српска манастирска штампарија, Сремски Карловци 1912, стр. 482.

⁴⁹ Clarke, W., *St Basil The Great — A Study in Monasticism*, стр. 168.

⁵⁰ Belić, P., „Opširna pravila u pitanju i odgovoru“, стр. 94.

⁵¹ Clarke, W., *St Basil The Great — A Study in Monasticism*, стр. 123.

бави према ближњем, Василије са сигурношћу тврди да је опште позната чињеница да је човек *кројко и друштвено а не усамљено и дивље диће*. Чак, *ништа није иако својствено нашој природи као заједничарење једних са другима*.⁵² Према његовом схватању, Бог је положио у нас силе у виду семена очекујући од нас плодове рекавши: *Зайовесті нову дајем вам: да љубите једни друге (Јн 13, 34)*. Подстичући нас на извршење ове заповести, Господ као доказ да смо Његови ученици тражи управо њено испуњавање што се да видети из стиха који следи: *По томе ће сви познавати да сте моји ученици ако будете имали љубави међу собом (Јн 13, 35)*.⁵³ У наставку овог 3. питања Василијевих *Ойширних йравила* можемо видети како он шири текст Светога Писма — како текст расте — уз помоћ других цитата. Тако Василије даље каже да кроз наведени цитат (Јн 13, 35) Господ везује ове заповести (Јн 13, 34 и Јн 13, 35) и на Себе преноси добротинство које је учињено ближњем, те за потврду оваквог свог става наводи следећи цитат: *Опаднех и гадостіе ми да једем (Мтй 25, 35)*, као и: *Кад учинистіе једном од ове моје најмање браће, мени учинистіе (Мтй 25, 40)*.⁵⁴ Управо, позивајући се на Мт 25, 35 и Мт 25, 40 како би употпунио смисао претходна два цитата (Јн 13, 34 и Јн 13, 35), Василије шири текст Писма чинећи од њега једну компактну, добро увезану целину. О свему овом он говори управо у контексту живота у монашкој заједници. На овај начин текст Писма даје легитимитет заједничком животу подвижника.

3.2 Предности киновијског монаштва

Свети Василије у својим правилима на више места у фрагментима говори о предностима киновијског монаштва. Међутим, у одговору на 7. питање у *Ойширним йравилима* он даје конкретне разлоге због којих сматра да је киновијски тип кориснији.⁵⁵ Сви разлози осим једног имају светописамско утемељење: Наиме, прво образлаже сваки од разлога, а потом га потврђује цитатом из Светога Писма, по принципу *јер речено је*, о чему смо говорили у претходном одељку. Ти разлози су следећи:

Међусобна зависност при набавци неопходног — У усамљеничком животу нико не може сам да задовољи своје телесне потребе; постоји међусобна зависност. Када смо сами, оно што имамо постаје некорисно за друге (јер их нема у нашој близини), а оно што немамо не можемо набавити. Овде се Василије позива на Књигу Сираха у којој се каже да је Бог одредио да имамо потребу да будемо заједно (Сир 13, 20);

Смисао љубави Христове не допушта да свако гледа само своје — Живот у изолацији од других јесте служење сопственим потребама, што је у супротности са законом љубави према речима апостола: *не йражећи користи своју неіо мноих да се сјасу* (1 Кор 10, 33); Немогућност да се спознају сопствени недостаци — Немајући никога да га прекори, подвижник може запасти у прелест, према речима: *Тешко усамљеноме! Јер, ако йадне, нема ко да ја йодийне* (Проп 4, 10);

Заповести се лакше испуњавају у заједници — Једна особа не може и угостити путника и лечити болесног;

Сви смо једно тело коме је Христос глава — Као једно тело *йојединачни смо удови једни другима* (Рим 12, 5) и уколико се у Духу Светоме у сагласности не сакупљамо у једно тело, као раздељени нећемо сачувати узајамну везу удова;

⁵² Василије Велики, *Ойширна йравила*, питање 3, РГ 31, 917 А.

⁵³ Василије Велики, *Ойширна йравила*, питање 3, РГ 31, 917 АВ.

⁵⁴ *Исїо*.

⁵⁵ Види Василије Велики, *Ойширна йравила*, питање 7, РГ 31, 928 С.

Нико сам не може да прими све духовне дарове — Дух Свети се сваком даје по мери вере. У заједници, дар који добије појединац постаје опште свих оних који живе ту, према речима: *Јер једноме се даје реч мудросџи...а другоме вера... а другоме дарови исцељивања* (1 Кор 12, 8- 10). Сваки од тих дарова прималац има пре ради користи других, него ради сопствене користи;

У заједници се лакше чувају добра која смо примили од Бога — Тамо где је више људи, појединац ће се лакше удаљити од греха уколико се стиђи заједничке осуде других. За потврду оваквог става, Василије наводи речи апостола Павла: *Таквоме је довољно ово карање од многих* (2 Кор 2, 6).

Преовлађујући мотиви у овим Василијевим разлозима за предност киновјског типа монаштва над анахоретским јесу свакако *љубав и заједница*. Стога је сасвим разумљиво да он светописамска утемељења проналази понајвише у посланицама апостола Павла, што се може уочити из управо наведених 7 разлога за предност киновјског монаштва.

4. Закључак

На основу свега реченог, можемо закључити да се Василијев допринос монаштву огледа у потпунијем уобличавању киновјског типа монаштва. Његова правила су изузетно допринела практичности ове врсте монаштва и некако га уобличила за сва времена. Како је Свето Писмо имало изузетно важно место у Василијевом животу, оно је дубоко уткано у сва његова правила. На основу Василијевих правила уочавамо да је у манастирском животу Свето Писмо било неизоставно како на богослужењу, тако и у поучавању, па чак и у одређивању монашке одеће.

Љубав ка ближњем је основа Василијевог схватања монаштва: Оно није простор за самоостварење него прилика да се у заједници научи љубави и подвигу. Његова епископска служба и монашки начин живота су допринели томе да се оформи тип монаштва који ће константно бити у дијалогу са светом, који ће себе осећати као делом Цркве а не бежати у пустиње ради себичних побуда.

Методe којима се користи Василије Велики приликом позивања на текст Светога Писма нам помажу да увидимо и његову намеру употребе Писма: Изналажење одговора на монашка питања која су углавном практичне природе, при чему се Василије истински труди да остане доследан духу Писма. У његовим тумачењима Писма, текст Писма се шири, расте. Такође, текст Писма даје легитимност већини правила која уређују живот у манастиру.